

UDK 027.022:004(4-12)“1987/...”
025.3/.4:004

Kako racionalizirati katalogizaciju i poboljšati funkcionalnost COBISS sistema

How to rationalize cataloging and improve functionality of COBISS system

Marta Seljak

Institut informacijskih znanosti, Maribor
Maribor, Slovenija
marta.seljak@izum.si

Sažetak

Nova paradigma publiciranja i promijenjena očekivanja korisnika nagone bibliotekarsku struku na razvoj novih servisa. Smanjenje budžeta primorava biblioteke na racionalizaciju posla u svim oblastima, takođe u oblasti katalogizacije. Međutim, sve veća kompleksnost bibliografskih sistema diktira promjene u postupcima katalogizacije. U Sloveniji postoji i dodatan problem koji se ogleda u velikoj raspršenosti katalogizacijskog posla. U 2008. godini 638 katalogizatora kreiralo je 173.049 originalnih zapisa, što u prosjeku iznosi samo 271 kreirani zapis po katalogizatoru. Visoka raspršenost katalogizacijskog posla pokazuje se i u kvalitetu uzajamne baze podataka COBIB.SI. U 2009. godini, redaktori NUK-a i IZUM-a, prilikom provjere 50 slučajno izabranih zapisa, ustanovili su da je samo 6 zapisa bilo odgovarajućeg kvaliteta, u 17 zapisa bile su manje greške, dok je 27 zapisa sadržalo velike greške.

Ključne riječi: *sistem uzajamne katalogizacije COBISS, kvalitet bibliografskih baza podataka; dozvola (licenca) za uzajamnu katalogizaciju*

Abstract

New publication paradigm and changed users' expectations compel library profession to develop new services. The trend of cutting down libraries' budgets only further compels libraries to rationalise their work in all areas, also in cataloguing. Ever-growing complexity of bibliographic systems dictates cataloguing procedures to be changed. In Slovenia, a significant dispersion of cataloguing causes additional problem. In 2008, 638 cataloguers created 173,049 original records, meaning that the average number of records created by a cataloguer was 271. The extreme dispersion no doubt reflects in the quality of the COBIB.SI shared database. Fifty randomly selected records verified by NUK and IZUM in 2009 showed that only six records were of appropriate quality, 17 of them contained minor mistakes and as many as 27 contained major mistakes.

Keywords: *COBISS shared cataloguing system; quality assurance of bibliographic databases; shared cataloguing permit*

Uvod

Istorija razvoja bibliografske kontrole seže daleko u prošlost. Za prva nacionalna katalogizacijska pravila važe uputstva francuske vlade za postupak sa zaplijeđenim knjigama iz 1791. godine (Horvat, 1995). Značajni međaši u razvoju bibliografske kontrole bili su utvrđivanje Pariskih načela (IFLA, 1961), pronalazak MARC formata za razmjenu bibliografskih podataka u strojno čitljivom obliku 1965. godine (Avram, 2003), osnivanje prvog bibliografskog servisa za podršku uzajamnoj katalogizaciji 1967. godine (Kilgour, 1968) i niz međunarodnih standarda za bibliografski opis različite vrste građe, počevši od standarda za opis monografskih publikacija ISBD(M) (IFLA, 1974).

Pojava interneta donijela je revolucionarne promjene na području publiciranja, što je bitno promijenilo očekivanja korisnika. Pri tom se sve češće izražavaju i zahtjevi za sniženjem troškova u bibliotekama, uključujući troškove katalogizacije. Broj publikacija na internetu toliko je veliki da klasičnim postupcima katalogizacije njihov opis i sistematizacija više nisu izvodljivi. U postupke organizacije znanja na internetu uključuje se sve više institucija koje nude različite servise, konkurentne bibliotekim servisima.

Razvojne aktivnosti na bibliografskom području

Na promijenjene zahtjeve korisnika bibliotečka nauka se odazvala razvojem entitetsko-relacijskog modela za bibliografske i normativne podatke s publikacijama, kao što su FRBR: Funkcionalni zahtjevi za bibliografske zapise (IFLA, 1998), FRAD: Funkcionalni zahtjevi za normativne podatke (IFLA, 2009a) i FRSAD: Funkcionalni zahtjevi za predmetne normativne podatke (IFLA, 2009b, 2nd Draft), te Međunarodnim katalogizacijskim načelima (IFLA, 2009c). Sve zajedno, to bi trebalo da posluži kao osnova za nove kataloge.

Na osnovu tih novina objavljena su katalogizacijska pravila REICAT, *Regole italiane di catalogazione* (ICCU, 2009), koja su sa aspekta sistema COBISS posebno zani-

mljiva. Osim najnovijih teorijskih osnova, koje ova pravila sadrže, ona su već u startu pripremljena za okruženje uzajamne katalogizacije.

Već duže vremena pripremaju se i nova, veoma ambiciozno zasnovana, RDA pravila: *Opis izvora i pristup* (JSC, 2009) koja predstavljaju nastavak Anglo-američkih katalogizacijskih pravila (AACR2). RDA pravila trebalo bi da doprinesu pojednostavljivanju katalogizacije i većoj konzistentnosti strukture podataka, a ujedno bi trebalo da pruže i nove mogućnosti za opis e-izvora. Obezbeđivala bi veću fleksibilnost, a time bi pružila mogućnost za prodor pravila izvan bibliotečke struke. To će zapravo biti online programski alat koji će sadržati RDA pravila te link do AACR2 i do formata MARC 21. U početnoj fazi neće postojati štampana publikacija.

Budući da im je akcenat na fleksibilnosti, pravila će dopuštati brojna moguća rješenja, te zato u okviru uslova uzajamne katalogizacije treba dodatno usklađivati i adekvatno dokumentirati izabrana rješenja – kao kod formata UNIMARC. Svakako da u vezi sa RDA za sada još ima puno nepoznanica i u sredinama u kojima će pravila najprije biti uvedena.

Na nužnost promjena na području bibliografskih sistema upozoravaju i brojne studije. Među prvim je objavljen izvještaj radne grupe za bibliografske servise u bibliotekama Univerziteta u Kaliforniji pod naslovom *Rethinking How We Provide Bibliographic Services for the University of California* (University of California, 2005). Izvještaj sadrži brojne preporuke za transformiranje online kataloga (OPAC) i pretraživača, a takođe i za rad na katalogizaciji gdje bi radni postupci trebalo da se preoblikuju u pravcu ujednačavanja i otklanjanja dupliranih poslova, izbora adekvatnih standarda za opis, ručnog dopunjavanja značajnih podataka, kao što su podaci o naslovu i autoru, te automatskog kreiranja metapodataka.

Veliki odjek imao je izvještaj *The Changing Nature of the Catalog and its Integration with Other Discovery Tools* koji je Karen Calhoun 2006. godine pripremila za Kongresnu biblioteku. Posebno su zanimljive konstatacije o izvodljivosti uvođenja novih organizacijskih i stručnih rješenja. Izazovi, povezani sa izvodljivošću, prvenstveno se odnose na:

- "postizanje saglasnosti o standardiziranim, pojednostavljenim i još više automatiziranim postupcima rada,
- nespremnost ili nemogućnost napuštanja visoko prilagođenih postupaka nabavke i katalogizacije,
- napuštanje načina razmišljanja, da nešto što nismo sami "izumili", ne možemo preuzeti od drugih biblioteka ili drugih izvora,
- suprotstavljanje pojednostavljenju katalogizacije,
- nemogućnost saradnje s partnerima, ponuđačima sistema itd." (Calhoun, 2006, 13).

Alan Danskin u članku *"Tomorrow Never Knows": the End of Cataloguing?* (Danskin, 2007, 73) upozorava da budućnost katalogizacije zavisi od transformiranja tog procesa iz zanatske u industrijsku djelatnost.

I izvještaj radne grupe za budućnost bibliografske kontrole, pri Kongresnoj biblioteci, daje brojne preporuke (Library of Congress, 2008), a među njima su i preporuke za povećanje efikasnosti bibliografske produkcije i održavanja. Jedna od prvih je preporuka o otklanjanju redundance.

"Redundantna modifikacija zapisa u bibliotekama donosi bibliotečkoj zajednici, kao cjelini, nepotrebne troškove. Redundanca se pojavljuje onda kada neka biblioteka izmijeni zapise u svom lokalnom sistemu, a te izmjene ne dijeli s drugim bibliotekama, iako bi im to koristilo. Redundantan posao znači gubljenje resursa." (Library of Congress, 2008, 13–14)

Druge dvije preporuke odnose se na podsticanje saradnje u kooperativnim programima katalogizacije te na unos i nadgradnju bibliografskih zapisa u nacionalnim i međunarodnim bibliografskim bazama podataka. Te preporuke takođe govore o podsticanju saradnje u kooperativnim programima kreiranja i održavanja normativnih zapisa.

U tom članku spomenuti su samo temeljni principi, standardi, modeli i pravila za područje bibliografske kontrole. U izgradnji kooperativnog bibliotečkog sistema, koji nudi kvalitetne bibliografske informacije i koji je interoperabilan s drugim sistemima, treba uzimati i niz drugih principa, standarda, modela i pravila. Bibliografski sistemi i uzajamni katalozi postaju sve kompleksniji, a kada je riječ o sistemu na nacionalnom, regionalnom ili međunarodnom nivou, zahtjevi su još veći.

Uprkos sve većoj kompleksnosti, uloga bibliografskih servisa i uzajamnih kataloga sve više jača. U konkurentskoj utrci s brojnim ponuđačima informacijskih usluga, biblioteke i bibliotekari moraju postati efikasniji i prepoznatljiviji. Web tehnologije upravo omogućuju da uzajamni katalozi za biblioteke postanu itekako efikasno rješenje ili "web-scale", kako to naziva Chris Anderson (Goldner, 2009).

Razvojne aktivnosti u okviru sistema COBISS

Sistem uzajamne katalogizacije COBISS, uspostavljen 1987. godine (IZUM, 2008), funkcioniše u pet država (Slovenija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Srbija i Crna Gora) od ukupno šest koliko ih je nastalo na području nekadašnje Jugoslavije. U Bugarskoj se odvija priprema aktivnosti za njegovo uvođenje. (Oktobar 2009.)

Primarnu odgovornost za katalogizacijska pravila u okviru COBISS sistema imaju nacionalne biblioteke, dok je za COMARC formate i programska rješenja odgovoran

IZUM. Odgovornost za obrazovanje bibliotekara i kvalitet uzajamne baze podataka COBIB.SI u Sloveniji dijele NUK i IZUM, dok je u drugim državama to pretežno odgovornost nacionalnih biblioteka.

Na području razvoja i održavanja bibliografskog sistema odvija se više projekata, razvojnih zadataka i drugih aktivnosti. U obimnije zadatke koji su zaključeni u protekloj godini spadaju:

- Publiciranje e-priručnika za *COMARC formate* i priručnika za programsku opremu *COBISS2/Katalogizacija* na portalu Izobraževanje (IZUM, 2009c).
- Priprema i izvođenje novog kursa *Upotreba programske opreme COBISS2/Katalogizacija – napredni kurs*.
- Novi kurs zamjenjuje tri pojedinačna napredna kursa (preuzimanje zapisa u formatu MARC 21, bibliografije, sastavni dijelovi) koji će 2010. godini biti ukinuti (IZUM, 2009d).
- Publiciranje *Kriterijuma za ocjenjivanje bibliografskih i normativnih zapisa u COBISS.SI* (IZUM, NUK, 2009a).
- Programski upis 9.411 bibliografskih zapisa za e-knjige izdavača Springer u lokalnu bazu podataka Centralne tehničke knjižnice i u COBIB.SI (Dornik, 2009).

U 2008. godini dopunjen je *Pravilnik o izdavanju dozvole za uzajamnu katalogizaciju* (Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, 2008). Po starom pravilniku, katalogizator je zadržao dozvolu (licencu) ako je u periodu od tri godine kreirao ili redigirao tri bibliografska zapisa. S dopunama pravilnika donja granica broja zapisa se povećala, tako da katalogizator sada mora sakupiti 200 bodova. Za svaki zapis koji kreira katalogizator dobija tri boda, a za ispravljen zapis jedan bod. Svrha dopuna pravilnika jeste uvođenje ponovne provjere znanja katalogizatora koji minimalno učestvuju u sistemu uzajamne katalogizacije.

Zaključen je razvojni zadatak za upis bibliografskih zapisa iz COBIB.SI u WorldCat. Prije nego što je potpisan ugovor, bile su potrebne dugotrajne pripremne aktivnosti. Uslijedile su dopune tabele za konverziju podataka iz formata COMARC u format MARC 21 te uspostavljanje programskog okvira za početni izvoz zapisa i njihovo kasnije održavanje.

Podaci za početni upis, koji je trajao od 24. 9. do 19. 10. 2009. godine (IZUM, 2009e), pripremljeni su na osnovu stanja u uzajamnoj bazi podataka COBIB.SI posljednjeg dana avgusta 2009. godine. Izdvojeni su zapisi za događaje i raritete, zapisi, označeni za brisanje, zapisi, označeni kao prvi unos zapisa, i prethodni zapisi te svi zapisi koji su preuzeti iz ISSN baze podataka. Od 3.527.190 zapisa u COBIB.SI, s obzirom na polazne kriterijume, izdvojeno je 385.263 zapisa, a na osnovu programskih kontrola još dodatnih 12.368 zapisa. Za prijenos u WorldCat pripremljeno je 3.129.559 zapisa, a u WorldCat upisano je

3.100.109 zapisa, od toga 3.063.840 zapisa bili su originalni zapisi. Preovlađuju zapisi za izvore na slovenskom (46 %), engleskom (23 %), njemačkom (10 %) te srpskom, hrvatskom i bosanskom jeziku (približno 10 %).

Osim identifikacije fonda u COBIB.SI, koju predstavlja kod SILIS (Library Information System of Slovenia), za inicijalni prijenos pripremljeni su i podaci o fondu za deset većih slovenskih biblioteka.¹ Za tri biblioteke², koje do sada nisu imale OCLC kod, fond će biti upisan prilikom prvog sljedećeg prijenosa zapisa. To će takođe biti učinjeno za ustanovu Mestna knjižnica Ljubljana (MKL), kada bude zaključeno spajanje postojećih sedam baza podataka u zajedničku bazu podataka MKL. Upisano je 4.309.076 podataka o fondu.

U bazi podataka WorldCat, u zapisu treba da budu sačuvani sljedeći podaci za identifikaciju originalnog zapisa:

1. *COBISS.SI-ID* i *SILIS* kod za COBIB.SI,
2. podatak o tome koja biblioteka je kreirala zapis (akronim biblioteke – skraćeni naziv biblioteke na jeziku originala koji se koristi u COBISS/OPAC-u),
3. kod *slo* za jezik katalogizacije i
4. kod *PPIK* za katalogizacijska pravila.

U završnoj fazi je i projekt *Konverzija bibliografskih i normativnih baza podataka Nacionalne biblioteke Bugarске*. Na osnovu trinaest posebnih baza podataka, u testnom okruženju je kreirano 740.514 bibliografskih zapisa u lokalnoj i uzajamnoj bazi podataka, 108.869 normativnih zapisa za lična imena i 15.683 normativna zapisa za predmetne odrednice. Izvedena je i konverzija podataka o fondu monografskih publikacija, a konverzija podataka o fondu serijskih publikacija će uslijediti. (Oktobar 2009.)

Splušni geslovník COBISS.SI – SGC gradi se u okviru projekta na kojem sarađuju i centralni specijalizirani informacijski centri (OSIC-i) i NUK. Projekat se odvija u skladu sa očekivanjima. Geslovník (rječnik) sadrži zapise za predmetne odrednice na slovenskom i engleskom jeziku. Preovlađuju zapisi za opšte i geografske nazive, a takođe je sadržan i manji broj zapisa za lična i porodična imena te nazive korporacija i jedinstvene naslove.

Rječnik se formira preko e-foruma. Verificirani zapisi povremeno se uključuju u bazu podataka SGC koja je dostupna preko COBISS/OPAC-a. Sredinom 2009. godine, preko COBISS/OPAC-a bilo je dostupno 25.819 SGC zapisa za isto toliko izraza koji su izabrani za odrednicu

1 Narodna in univerzitetna knjižnica, Centralna ekonomska knjižnica, Centralna medicinska knjižnica, Osrednja družboslovna knjižnica, Centralna tehniška knjižnica, Centralna biotehniška knjižnica, Osrednja humanistična knjižnica, Knjižnica Univerze v Novi Gorici, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Mariborska knjižnica

2 Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Institut "Jožef Stefan" i Univerzitetna knjižnica Maribor

(IZUM, 2009b). Zajedno sa neizabranim izrazima, bilo je ukupno 60.252 izraza.

Na projektu *COBISS3/Katalogizacija* (IZUM, 2009a), nije se ostvario optimistički plan izvođenja projekta koji je predviđao da se neće pojaviti faktori rizika, odnosno da oni neće dovesti do većih odstupanja od vremenskog plana. Prilikom testiranja programskih rješenja, pokazalo se, naime, da rješenja nisu adekvatna i da treba ponoviti postupke dizajniranja, implementacije i testiranja.

Oktobra 2009. godine obavljena je treća iteracija testiranja, a paralelno je pripremana i korisnička dokumentacija. Kada se greške otklone i pripremi dokumentacija, interfejs će biti predat na testiranje radnoj grupi katalogizatora u Sloveniji.

Novi interfejs za uzajamnu katalogizaciju, koji je integriran u postojeći COBISS3 interfejs, omogućavaće ažuriranje bibliografskih i normativnih podataka na ćirilici. Novina u koncepciji uzajamne katalogizacije jeste promijenjen pristup ažuriranju bibliografskih podataka koji će, u poređenju sa sadašnjim pristupom, dati prednost uzajamnoj bazi podataka (IZUM, 2007). To će biti prilika za racionalniju iskorišćenost ljudskih resursa na nivou sistema kao cjeline, a istovremeno i za postizanje višeg nivoa kvaliteta zapisa u uzajamnoj i u lokalnim bazama podataka. U sistemu uzajamne katalogizacije COBISS još uvijek je u velikoj mjeri prisutno redundantno ispravljanje zapisa, pri čemu se ispravke u lokalnim bazama podataka ne pohranjuju i u uzajamnu bazu.

Na projektu *COBISS/OPAC, V6.0* (IZUM, 2009a), takođe se nije ostvario optimistički plan izvođenja. Kod implementacije i testiranja jednolinijskog pretraživanja, koje će zamijeniti osnovno pretraživanje, te kod izračunavanja relevantnosti, bilo je potrebno više iteracija indeksiranja i optimiziranja algoritama da bi se postigli prihvatljivi rezultati.

Bilo je potrebno mnogo razvojnih aktivnosti da se promijeni prikaz rezultata pretraživanja u uzajamnoj bazi podataka i u lokalnim bazama podataka te prikaz statusa pojedinačnih primjeraka. Dodata je informacija o dostupnosti građe koja se prikazuje posebno za bibliografske izvore u fizičkom obliku i posebno za izvore u elektronskom obliku.

Za građu u fizičkom obliku ispisuje se informacija o tome da li je ona na raspolaganju za pozajmicu ili je uslovno za pozajmicu, da li je naručena, ili je u pripremi, ili je riječ o serijskoj publikaciji i članku u publikaciji itd. Za izvore u elektronskom obliku prednost ima link na DOI (digitalni identifikator objekta), ako postoji, a u suprotnom drugi linkovi iz bibliografskog zapisa, mada u tim slučajevima dostupnost punog teksta nije sasvim pouzdana.

Prikaz rezultata dopunjen je bojama i ikonama za vrstu građe i sadržaj, ispis podataka o autorima i naslovu je

potpuniji, pojednostavljeno je uređivanje zapisa itd.

U ispisu fonda po bibliotekama, prikaz se može ograničiti na različite nivoe baza podataka (npr. na baze podataka određenog univerziteta ili na određen tip biblioteka), pri čemu se broj primjeraka, namijenjenih za pozajmicu, ispisuje odvojeno od drugih primjeraka.

Na nivou lokalne bibliografske baze podataka, informacija o dostupnosti je preciznija ("slobodno – van biblioteke", "slobodno – za čitaonicu", "slobodno – uslovno" itd.). Ispis statusa građe takođe je precizniji i zavisi od podataka u poljima za fond te od podešenosti parametara pozajmice.

Prilikom pripreme novih specifikacija za prikaz dostupnosti građe i statusa ustanovljeno je da podaci o dostupnosti na nivou uzajamne baze podataka nisu usklađeni s podacima o dostupnosti na nivou lokalne baze podataka i fonda po bibliotekama. To je djelimično posljedica neadekvatne strukture zbirnih podataka o fondu koja više ne odgovara zahtjevima, a djelimično je i posljedica neuvažavanja uputstava za podešavanje parametara koje biblioteka određuje prilikom implementacije pozajmice. Bilo je potrebno ponovo oblikovati internu strukturu polja za zbirne podatke o fondu te dopuniti ga novim programskim rješenjima na osnovu podataka o fondu u pojedinačnim poljima za sve biblioteke učesnice. Trebalo je dopuniti i sve segmente programske opreme u kojima se ta polja ažuriraju. Oktobra 2009. godine obavljena je 4. iteracija testiranja u IZUM-u, a u završnoj fazi testiranja i uvođenja i biblioteke će, prije instalacije u pravom okruženju, moći da testiraju.

Nova verzija COBISS/OPAC-a nudi transparentniji ispis podataka o dostupnosti fonda, odnosno o statusima pojedinačnih primjeraka. Zato će podaci morati da budu unijeti u skladu s COMARC/H formatom i uputstvima za pozajmicu.

U dopunama COBISS/OPAC-a uvažene su preporuke najnovije studije koju su uradili u OCLC-u, a koja govori o tome šta očekuju korisnici, a šta bibliotekari, od online kataloga (OCLC, 2009). Zbog zahtjevnosti gore navedenih dopuna, u novu verziju još nisu uključene dopune koje će omogućiti aktivno učešće korisnika u oblikovanju kataloga 2.0.

U opisu aktivnosti bibliografskog servisa obavezno treba spomenuti i aktivnosti **za kontrolu kvaliteta bibliografskih i normativnih zapisa** koju NUK-u i IZUM-u nalaže *Pravilnik o dobijanju dozvole za uzajamnu katalogizaciju*. U okviru tih aktivnosti, zaključena je prva provjera 50 slučajno izabranih zapisa iz COBIB.SI za 2009. godinu (IZUM, NUK, 2009b).

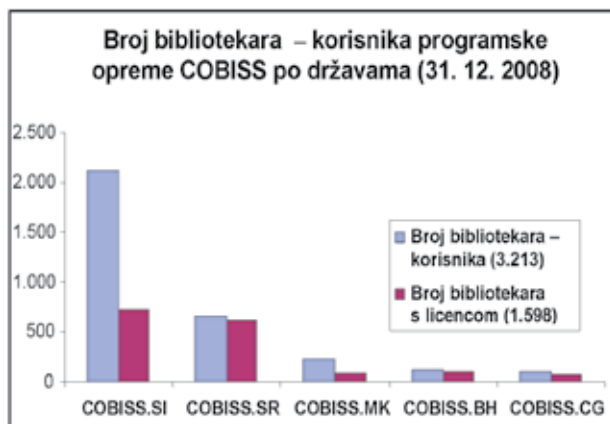
Ponovo je formirana **Komisija za katalogizaciju** pri NUK-u u koju su imenovana i dva saradnika IZUM-a. Komisija, koja se prvi put sastala maja 2009. godine,

najprije se latila rješavanja nekih dilema i nejasnoća koje su se pojavile pri unošenju bibliografskih podataka u COMARC format i u samom procesu katalogizacije. Međusobna povezanost pravila, formata, a povremeno i programskih rješenja, neizbježna je kako u slovenskoj okolini, tako i u širem regionu. Konstruktivna saradnja ključnih aktera jedina je mogućnost za efikasan razvoj bibliografskog sistema.

Sistem uzajamne katalogizacije – COBISS.Net

Krajem 2008. godine, u mreži COBISS.Net učestvovala su 562 biblioteke i 3.213 bibliotekara. Od tog broja, približno polovina bibliotekara imala je licencu za rad u sistemu uzajamne katalogizacije. Srazmerna između broja korisnika, tj. svih bibliotekara i broja bibliotekara s licencom, prikazana je na slici 1.

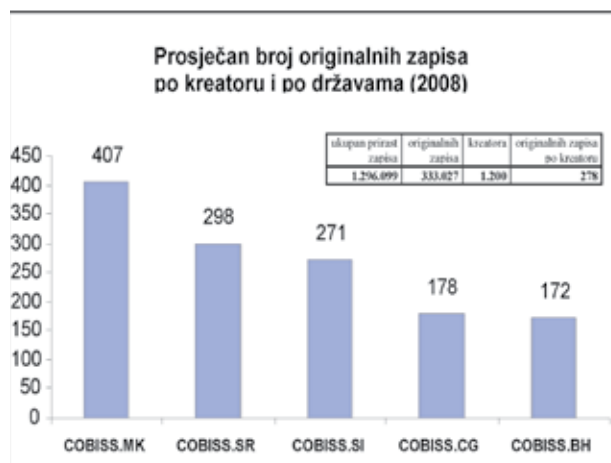
COBISS.Net	Broj biblioteka	Broj bibliotekara – korisnika	Broj bibliotekara sa licencom
COBISS.SI	375	2.114	731
COBISS.SR	97	658	621
COBISS.MK	40	217	80
COBISS.BH	25	129	105
COBISS.CG	25	95	61
Ukupno	562	3.213	1.598

Slika 1: Broj bibliotekara – korisnika programske opreme COBISS, po državama (31. 12. 2008)

U uzajamnim bazama podataka u okviru COBISS.Net, krajem 2008. godine bilo je ukupno 6.144.327 bibliografskih zapisa. Iz tih je baza u lokalne baze podataka preuzeto 890.103 zapisa, a prirast zapisa u uzajamnim bazama podataka iznosio je 405.996 zapisa. Od toga je bilo 333.027 originalno kreiranih zapisa. U kreiranju originalnih zapisa učestvovalo je 1.200 katalogizatora, što u prosjeku znači 278 (bibliografskih) zapisa po katalogizatoru.

Prosječan broj originalno kreiranih zapisa po kreatoru za pojedinačni sistem po državama prikazan je na slici 2.

Slika 2: COBISS.Net (2008)

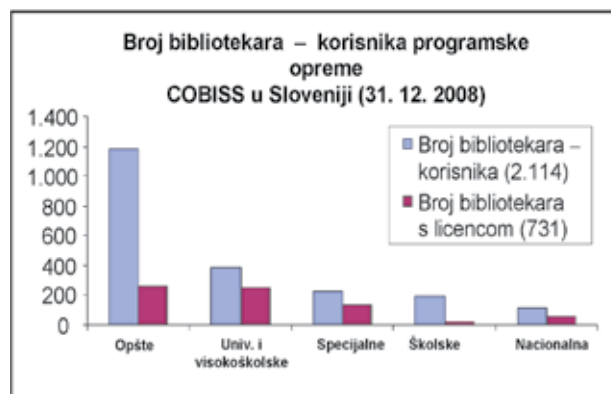
COBISS.Net	Broj zapisa u COBIB-ima (31. 12. 2008)	Broj zapisa preuzetih u lokalne BP	Prirast zapisa u COBIB-ima	Prirast originalno kreiranih zapisa	Broj kreatora originalnih zapisa	Broj originalnih zapisa po kreatoru
COBISS.SI	3.403.198	553.818	203.647	173.049	638	271
COBISS.SR	1.926.950	257.416	122.326	116.403	391	298
COBISS.MK	400.809	47.712	32.820	24.020	59	407
COBISS.BH	269.398	19.777	18.989	11.893	69	172
COBISS.CG	143.972	11.380	28.214	7.662	43	178
Ukupno	6.144.327	890.103	405.996	333.027	1.200	278

Sistem uzajamne katalogizacije – COBISS.SI

Krajem 2008. godine, u sistemu COBISS u Sloveniji radila su 2.114 bibliotekara, a od toga više od polovine iz biblioteka opšteg tipa (v. sliku 3).

Licencu za rad u uzajamnoj katalogizaciji imao je 731 bibliotekar. Približno je isti broj bibliotekara s licencom bio zaposlen u bibliotekama opšteg tipa (35 %) te u univerzitetskim i visokoškolskim bibliotekama (34 %); slijedile su specijalne biblioteke, nacionalna biblioteka i školske biblioteke.

Izvan svoje matične biblioteke radilo je 247 bibliotekara, od toga 196 s licencom (pri čemu ih je 122 radilo za još jednu biblioteku, 24 za dvije, 10 za tri, 3 za četiri, 4 za pet, 1 za šest i 1 bibliotekar za 8 drugih biblioteka).

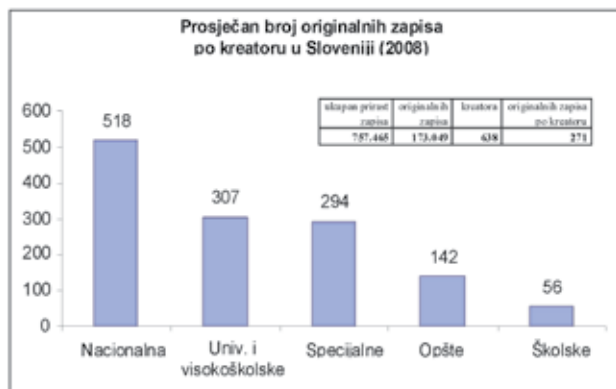
Slika 3: Broj bibliotekara – korisnika programske opreme COBISS u Sloveniji (31. 12. 2008)

Tip biblioteke	Broj biblioteka	Broj bibliotekara – korisnika	Broj bibliotekara s licencom
Opšte	64	1.188	258
Univ. i visokoškolske	69	387	246
Specijalne	124	230	140
Školske	117	196	28
Nacionalna	1	113	59
Ukupno	375	2.114	731

U svim lokalnim bazama podataka COBISS.SI bilo je 9.260.452 bibliografska zapisa. U 2008. godini, iz COBIB.SI je u lokalne baze podataka preuzeto 553.818 zapisa. Prirast u COBIB.SI iznosio je 203.647 zapisa, a ukupni prirast 757.465 zapisa. Originalno je kreirano 173.049 zapisa.

U Sloveniji, za COBISS je karakteristična velika raspršenost kataložskog posla, što pokazuje podatak da je u 2008. godini u prosjeku po katalogizatoru originalno kreiran samo 271 zapis.

Prosječan broj originalno kreiranih zapisa po tipu biblioteke u 2008. godini prikazan je na slici

* Ukupan broj kreatora originalnih zapisa nije zbir, jer je 196 bibliotekara s licencom radilo i izvan svoje matične biblioteke.

Slika 4: COBISS.SI (2008)

Raspodjela broja kreiranih zapisa i broja kreatora prema broju originalno kreiranih zapisa prikazani su na slici 5.

U 2008. godini 235 bibliotekara (37 %) kreiralo je manje od 50 zapisa, a samo 4 bibliotekara od 2.000 do 3.000 zapisa te 4 bibliotekara od 3.000 do 4.000 zapisa. Približno 50 % bibliotekara kreiralo je manje od 100 zapisa, a samo 6 % bibliotekara više od 1.000 zapisa.

Ta činjenica navodi nas da razmislimo o efikasnosti organizovanja postupaka katalogizacije, jer je u sistemu oko 300 ili skoro polovina katalogizatora koji sedmično u prosjeku kreiraju najviše 2 zapisa.

Kao model racionalizacije posla u bibliotekama, u Sloveniji može poslužiti udruživanje šest ljubljanskih biblioteka opšteg tipa i Slovanske knjižnice u ustanove Mestna knjižnica Ljubljana i Knjižnica Medvode. Udruživanjem, broj bibliografskih zapisa smanjio se na 52 %, a broj zapisa o članovima na 43 %. U 2008. godini, u tih sedam biblioteka 54 katalogizatora kreirali su 6.449 originalnih zapisa ili u prosjeku 119 zapisa po kreatoru. Ukupan prirast zapisa u svih sedam lokalnih baza podataka iznosio je 43.108 zapisa od čega je iz COBIB.SI preuzet 35.761 zapis, a preuzeto iz stranih baza podataka i originalno kreiranih bilo je samo 7.347 zapisa ili 17 %. Podaci ukazuju na velike mogućnosti racionalizacije katalogizacijskog posla, jer za preuzimanje zapisa iz COBIB.SI nije potrebna licenca za uzajamnu katalogizaciju, a za kreiranje 7.000 novih zapisa moralo bi da bude dovoljno mnogo manje katalogizatora.

Rascjepkanost katalogizacijskog posla ispoljava se i u kvalitetu zapisa. U poređenju s rezultatima prethodnih provjera, prva provjera 50 slučajno izabranih zapisa u 2009. godini, pokazala je mnogo slabiji rezultat. Ocijenjeno je da 27 bibliografskih zapisa sadrži velike greške, 17 ih je bilo s manjim greškama, a samo 6 zapisa bilo je odgovarajućeg kvaliteta. Među brojnim greškama prvenstveno su dominirale greške nastale zbog površnosti. Bilo je mnogo tipografskih grešaka nakoje nas često upozoravaju i korisnici, naročito istraživači koji očekuju da njihove bibliografske jedinice budu pravilno predstavljene.

*

Slika 5: Raspodjela broja kreatora prema broju kreiranih zapisa za 2008. godinu

Zaključak

Bibliografske agencije i sistemi stoje pred velikim izazovima: dopuna katalogizacijskih pravila na osnovu novih katalogizacijskih načela, modela FRBR, FRAD i FR-SAD te brojnih standarda, uvođenje novih shema metapodataka (pored MARC formata), uvođenje ili razvoj novih sistema te adekvatno osposobljavanje katalogizatora. COBISS takođe očekuju svi ti izazovi – najprije prelazak na novi interfejs COBISS3/Katalogizacija s novim načinom ažuriranja podataka u uzajamnoj bazi podataka, zatim implementacija opšteg rječnika, a u okviru razvoja sistema uzajamne katalogizacije i prelazak na objektno-relacijsku bazu podataka za bibliografske i normativne podatke. Uбудućе će biti potrebna i nova katalogizacijska pravila, možda i novi format, ili prelazak na format MARC 21, te uvođenje FRBR, FRAD i FR-SAD u sistem uzajamne katalogizacije, COBISS/OPAC i druge aplikacije.

Pored svega toga, veću pažnju treba posvetiti kvalitetu bibliografskih podataka koji predstavljaju osnovu za sve veći broj web i lokalnih aplikacija. Razmjena podataka u okviru mreže COBISS.Net, a takođe i sa drugim sistemima kao što su WorldCat, Google itd, postaje sve veća. Raste i broj biblioteka koje samo preuzimaju podatke iz uzajamnih baza podataka i nemaju sopstvene katalogizatore s licencom.

Organiziranost katalogizacije u Sloveniji razlikuje se u velikoj mjeri od organiziranosti tog područja u razvijenim sredinama gdje je za radno mjesto katalogizatora karakterističan visok nivo specijalizacije. Katalogizatori su među najobrazovanijim i najbolje plaćenim bibliotekarima. Narednih godina, veliki broj ih odlazi u penziju, što rukovodstva biblioteka primorava na reorganizaciju. Manje zahtjevni katalogizacijski postupci prenose se na saradnike koji nisu specijalizirani za katalogizaciju, a specijalizirani katalogizatori dodatno se obrazuju za aktivnosti na izgradnji elektronskih biblioteka. Smanjivanje budžeta, naime, primorava biblioteku na dodatnu racionalizaciju radnih procesa, takođe i katalogizacije.

U Sloveniji preovlađuju katalogizatori koji u bibliotekama obavljaju različite poslove. To dovodi do teškoća u osposobljavanju, a teškoće se pojavljuju i pri praćenju novina na području standarda, pravila i formata. Gore spomenuta provjera 50 slučajno izabranih zapisa ukazuje na greške u podacima značajnim za korisnika; podaci, značajni za korisnika, često nisu dovoljno informativni itd. U malim bibliotekama problem se ne može jednostavno riješiti, a u većim bibliotekama, odgovarajućom reorganizacijom, stanje bi se postepeno moglo poboljšati. Katalogizacijski posao trebalo bi usredsrediti na manji broj katalogizatora, a njima omogućiti adekvatno obrazovanje te specijalizaciju za rad s metapodacima za bibliografski sistem i za elektronsku biblioteku. Najviše mogućnosti za racionalizaciju na tom području imaju

veće biblioteke opšteg tipa i druge ustanove, npr. univerziteti. Univerza v Ljubljani je u 2008. godini imala 154 katalogizatora koji su kreirali originalne zapise, a tu nisu ubrojani katalogizatori NUK-a.

Katalogizacija, odnosno kreiranje metapodataka, od ključnog je značaja kako za bibliografski sistem, tako i za elektronske biblioteke. Zato će uбудućе i biblioteke u COBISS sistemu tom području morati da posvete veću pažnju i na taj način doprinesu poboljšanju kvaliteta uzajamne baze podataka.

Literatura i izvori

Avram, H. D. Machine-Readable Cataloging (MARC) Program. U: M. A.

Drake (Ur.), Encyclopedia of Library and Information Science. New York, Basel:

Marcel Dekker, 2003 Inc, str. 1712–1730.

Calhoun, K. The Changing Nature of the Catalog and its Integration with Other Discovery Tools. Ithaca: University Library, 2006.

<http://www.loc.gov/catdir/calhoun-report-final.pdf>.

Danskin, A. "Tomorrow Never Knows": the End of Cataloguing? // International

Cataloguing and Bibliographic Control (ICBC), Vol 36, No 4, (2007), str. 71–77.

Dornik, E. Bibliografski zapisi za e-knjige založbe Springer v COBISS.SI. //

Organizacija znanja, letn. 14, zv. 3(2009), str. 49–57.

http://home.izum.si/cobiss/OZ/2009_3/Html/clanek_00.html.

Goldner, M. End User Discovery Tools: OCLC Perspectives, 2009

http://www5.oclc.org/downloads/presentations/IFLA_EUS_presentation.pdf.

Horvat, A. Knjižnični katalog i autorstvo. Rijeka: Naklada Benja, 1995

ICCU. Regole italiane di catalogazione: REICAT. Roma: ICCU, 2009

IFLA. Statement of Principles Adopted by The International Conference on

Cataloguing Principles Paris, 1961

http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/paris_principles_1961.pdf.

IFLA. ISBD (M): International standard bibliographic description for

monographic publications. München: K. G. Saur, 1974

IFLA. Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report.

München: K. G. Saur, (1998)

IFLA. Functional Requirements for Authority Data: A Conceptual Model.

München: K. G. Saur, (2009a)

<http://books.google.si/books?id=SCII8HSxEC&prints ec=frontcover#v=onepage&q=&f=false>.

IFLA Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): A Conceptual Model. 2nd Draft 2009. (2009b)

<http://nkos.slis.kent.edu/FRSAR/report090623.pdf>.

IFLA. IFLA Cataloguing Principles: the Statement of International Cataloguing Principles (ICP) and its Glossary: in 20 Languages. München: K. G. Saur. (2009c).

IZUM. Ažuriranje bibliografskih podatkov v COBISS3/ Katalogizaciji, V2.0: (Delovno gradivo). Maribor: IZUM, 2007. <http://www.izum.si>.

IZUM. Platforma COBISS. (2008). http://www.cobiss.net/platforma_cobiss.htm.

IZUM. Letni program dela in finančni načrt Instituta informacijskih znanosti za leto 2009. Maribor: IZUM, (2009a).

IZUM. Poročilo o delu OSIC-ev pri pripravi Splošnega geslovnika COBISS.SI od 1. 1. do 30. 6. 2009. Maribor: IZUM, (2009b)

IZUM. Portal Izobraževanje IZUM, (2009c). <http://home.izum.si/izum/izobrazevanje/>.

IZUM. Program izobraževanja IZUM. Maribor: IZUM, (2009d) <http://home.izum.si/izum/izobrazevanje/>.

IZUM. Prvi prenos zapisov iz COBIB.SI v WorldCat (3.063.840 bibliografskih zapisov in 4.309.076 podatkov o zalogi). (2009e) http://home.izum.si/cobiss/obvestila_novosti/arhiv.asp.

IZUM. NUK. Kriteriji za ocenjevanje bibliografskih in normativnih zapisov v COBISS.SI, 17. 4. 2009. (2009a). http://home.izum.si/cobiss/e-forumi/katalogizacija/docs/Naključni_zapisi_kriteriji_objava_20090421.pdf.

IZUM. NUK. Povzetek ugotovitev ob preverjanju 50 naključno izbranih bibliografskih zapisov v COBIB.SI, 22. 5. 2006, dopolnjeno: 24. 5. 2006. (2009b). http://home.izum.si/cobiss/obvestila_novosti/dokumenti/Prvo_naključno_preverjanje_50_zapisov_2006_05_24_tb.pdf.

JSC. (2009). RDA: Resource Description and Access: Full draft of RDA. <http://www.rda-jsc.org/rdafulldraft.html>.

Kilgour, F. G. Initial system design for the Ohio College Library Center: A Case study. U: D. E. Carroll (Ur.), Proceedings of the 1968 Clinic on Library

Applications of Data Processing. Urbana: University of Illinois, 1968, str. 79–88.

Library of Congress. (2008). Report of The Library of Congress Working Group on the Future of Bibliographic Control. <http://www.loc.gov/bibliographic-future/news/lcwg-ontherecord-jan08-final.pdf>.

Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport. Pravilnik o izdaji dovoljenja za vzajemno katalogizacijo. (2008).

http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_PRAV6227.html.

OCLC. (2009). Online Catalogs: What Users and Librarians Want.

<http://www.oclc.org/reports/onlinecatalogs/fullreport.pdf>.

University of California. (2005). Rethinking how we provide bibliographic services for the University of California.

<https://labs.tdl.org/etd/handle/123456789/24>.

Napomena

Članak je izvorno objavljen u časopisu Organizacija znanja, 2009, god. 14, br. 4, str. 172-179, a zatim i u prijevodu na srpski jezik u časopisu Glasnik Narodne biblioteke Srbije, 1/2009, str. [163]-176 (web izdanje: http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=2863).

Preveo sa slovenskog Aleksandar Marinković

**

Dr. Marta Seljak je postigla magisterij iz oblasti informatike (Univerzitet u Mariboru) i doktorat iz oblasti bibliotekarstva i informacijskih nauka (Univerzitet u Beogradu). Na razvoju COBISS-a radi od 1988. godine nadalje, najprije kao analitičar sistema, a do juna 2011. godine kao član rukovodstva na radnom mjestu pomoćnika direktora. Sada je ugovorno zaposlena kao spoljni saradnik.

*

Marta Seljak, PhD holds a Master's degree in information science (University of Maribor) and a PhD in library and information science (University of Belgrade). She has been working on the development of COBISS since 1988 onwards, at first as a system analyst. Until June 2011 she was an Assistant Director of IZUM. She now works for IZUM as an external associate.

*

Dr. Marta Seljak ima magisterij s područja informatike (Univerza v Mariboru) in doktorat s područja bibliotekarstva in informacijskih znanosti (Univerza v Beogradu). Na razvoju COBISS-a dela od leta 1988, v začetku kot sistemski analitik, do junija 2011 kot član vodstva IZUM-a na delovnem mestu pomočnice direktorja in sedaj kot pogodbeni zunanji sodelavec.